

MARKKU MATTILA

FT, dosentti

Erikoistutkija, Siirtolaisuusinstituutti

Hallinnollisen organisaation merkitystä purkamassa

Viime vuosina Sulevi Riukulehto on ansioitunut erityisesti kotiseutua, kotiseututunnetta ja alueita koskevan tutkimuksen saralla. Tälle kentälle asemoituu myös vuonna 2016 ilmestynyt, Riukulehdon toimittama artikkelikokoelma *Kunnat, rajat, kulttuuri*. Se koostuu kaikkiaan kymmenestä artikkelista ja toimittajan johdanto-artikkelista. Kirjoittajia on artikkeleita enemmän, sillä osa artikkeleista on kahden kirjoittajan tekemiä. Usean kirjoittajan yhteistyö on viime vuosina yleistynyt yhä enemmän myös suomalaisessa yhteiskunnallisessa tutkimuksessa.

Nyt käsillä olevaa kirjaa voidaan pitää viime vuonna Riukulehdon toimittamana ilmestyneen teoksen *Between Time and Space* sisarteoksena. Siinä missä *Between Time and Space* käsitteli aluehistoriaa ja purki näkemystä valtion keskeisestä roolista alueiden muodostumisessa, *Kunnat, rajat, kulttuuri* purkaa kunnan liian keskeiseksi ymmärrettyä roolia esimerkiksi kotiseudun kokemisessa, kuntaliitosten käsittämässä ja niiden merkityksessä kuntalaisille. Kyse on puhtaasti hallinnollisten systeemien merkityksen ja painoarvon tarkistamisesta, silloin kun kyse on ihmisen kokemuksesta.

Medusamainen kunta

Suomalainen kunta näyttää olevan meduusa, se laajenee ja supistuu. Kun maallinen hallinto erotettiin kirkollisesta hallinnosta ja poliittis-hallinnollinen kunta syntyi vuoden 1865 kunnallisasetuksessa, kuntien lukumäärä alkoi lisääntyä. Sitemmin kuntia on yhdistelty ja lakkautettu, joten kuntien määrä on supistunut. Suomen itsenäistyessä kuntia oli 532 kappaletta: väestöä oli tuolloin kolmisen miljoonaa ja pinta-ala nykyistä suurempi. 1960-luvulta lähtien kuntien määrää on pyritty vähentämään. Vuonna 2016 Manner-Suomessa on 297 kuntaa.¹

¹ Ahvenanmaalla on 16 kuntaa. Niissä on asukkaita 28 000. Lähes 12 000 heistä asuu Maarianhaminassa.

KIRJA-ARVIO

Sulevi Riukulehto (toim.)

*Kunnat, rajat, kulttuuri:
Muutoskokemuksia.*

Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuran toimituksia 1418.

Helsinki: SKS, 2016.

Sivuja 307

ISBN 978-952-222-695-2.

Kuntien lukumäärän muutos on kytkeytynyt kunnallisten palveluiden määrään ja palveluverkon tiheyteen. Tiheämpi palveluverkko lisäsi kuntien lukumäärää. Sittemmin palveluiden tuottamisen nähtiin vaativan suurempia yksiköitä ja kuntien määrä alkoi supistua. Oman mausteensa kehitykseen on viime vuosina tuonut se, että kunnat ja eritoten kaupunkiseudut on alettu nähdä toistensa kilpailijoina. Kuntaliitosten on ajateltu tuottavan kilpailullista etua. Kuntien lukumäärän vähentäminen ei ole ollut yksin suomalaista politiikkaa. Samaa on tehty esimerkiksi Iso-Britanniassa, Uudessa-Seelannissa, Japanissa ja Tanskassa.

Teoksen toimittaja Riukulehto tiivistää, että kirjassa tarkastellaan poliittis-hallinnollisten muutosten vaikutusta kulttuurisiin ilmiöihin. Miten aluerakenteen muutos vaikuttaa kotiseutuun, yhdistystoimintaan, kulttuuripalveluihin. Keskeisiä lähtökohtia on kaksi. Kaikki kirjoittajat pitävät paikkaa henkilökohtaisesti ja kokemuksellisesti rakentuvana: paikallisuudella on aina henkilökohtainen merkitys. Yksilöiden kokemuksesta voidaan kuitenkin tehdä myös kollektiivinen tulkinta, sillä samat paikat kokemuksiinsa liittävien ihmisten kokemuksissa on yhteisiä piirteitä. Tällöin voidaan puhua paikkaperusteisuudesta, alueidentiteetistä, kotiseudusta. Toinen lähtökohta on se, että kaikki kirjoittajat käsittelevät kulttuuria aluemuutostilanteessa.

Temaattisesti kirja on jaettu kolmeen kokonaisuuteen. Ne käsittelevät paikallisuutta ja identiteettiä (osio Paikat, alueet ja identiteetti), paikallisia kulttuuriryönten toimijoita ennen kaikkea kunnallisina murrosaikoina (osio Kulttuuriryönten toimijat kuntamuutoksissa) ja sitä, miltä aluemuutokset ja alueellisuus tuntuvat kokijoihinsa (osio Aluemuutosten arkiset kokemukset).

Kaj Zimmerbauer ja regionalismi

Kaj Zimmerbauer tarkastelee vanhaa ja uutta regionalismia eli alueellista ajattelua tai alueen ajattelua eli käsittämistä. Zimmerbauerin mukaan vanha regionalismi painotti suljettua aluetta (territorio), sen vakiintuneita instituutioita, alueen väestöä ja sen juurtumista alueeseen sekä alueen historiaa ja sillä oli kulttuurisia tavoitteita. Uusi regionalismi liittyy avoimeen, alati uudelleen määriteltävissä olevaan, verkostomaiseen olemisen tapaan, projektimaisuuteen (hetkellisyteen), tulevaisuuteen suuntautumiseen (mitä se sitten projektimaisuuden hetkellisyydessä tarkoittaakaan), dynaamisuuteen (muuttuvaisuuteen) ja sen tavoitteet ovat taloudellisia. Kärjistän: vanhassa regionalismissa ollaan sitä, miksi ollaan tietyssä paikassa tultu ja muovauduttu, uudessa regionalismissa ollaan sitä ja siten, mistä kunakin hetkenä ounastellaan olevan saavutettavissa maksimaalista taloudellista hyötyä.

Zimmerbauer nostaa esiin kaksi esimerkkiä. Toinen on Suomen Etelä-Pohjanmaalla tapahtunut Nurmon ja Seinäjoen kuntaliitos ja toinen Pohjoisen Jäämeren rannalle muotoiltu Barentsin alue. Zimmerbauerin tulkinnassa Nurmon ja Seinäjoen kuntaliitoksessa kyse on uuden ja vanhan regionalismin kamppailusta ja ennen kaikkea nurmolaisten halusta pitää kiinni omasta perinteisestä alueestaan ja identiteetistään, seinäjokiseksi sulautumisen vastustamisesta. Barentsin alueella kyse on tyylipuhtaasta uudesta regionalismista: sellaisen alueen luomisesta tai synnyttämisestä, jota sellaisenaan ei ennen ole ollut olemassa. Se ulottuu kansallisvaltioiden rajojen yli ja sen keskeinen ponnin on alueen taloudellisen kilpailukykyyn vahvistaminen. Vaikka kirjoittaja ei asiaa tuo esiin, Barentsin alueen taloudellisen merkityksen kasvua edistää – mainitun kylmän sodan päättymisen ohella – myös ilmastonmuutos. Jäätön Pohjoinen Jäämeri avaa purjehdusreittejä ja mahdollistaa meren ja maan-alueen resurssien hyödyntämisen aivan uudella tavalla.

Torsti Hyyryläinen ja Sirkku Piispanen: resilienssi eli muutoskestävyys

Torsti Hyyryläinen ja Sirkku Piispanen keskittyvät artikkelissaan yhteisön muutoskestävyyteen, jota he kutsuvat *resilienssiksi*. Resilienssi on viime vuosikymmeninä alkanut muodostuva sateenvarjokäsitteeksi, jota käytetään usealla tieteenalalla ja myös melko huolettomasti. Kirjoittajien mukaan identiteetti – tässä tapauksessa paikallisidentiteetti – on muutoskestävyyden keskeinen osa. Kirjoittajien kohteena on Iitin kunta. Kunnassa on suhtauduttu kielteisesti valtiovallaan ajamaan kuntaliitospolitiikkaan. Esimerkiksi kun kuusi naapurikuntaa liittyi yhteen vuoden 2009 alussa muodostaen uuden Kouvolan, piti Iitti kiinni itsenäisyydestään. Vanhastaan raja-alueella sijaitsevana Iitti valitsi strategiakseen yhteistyön tekemisen aina siihen suuntaan, mikä itsenäisen Iitin pirtaan kulloinkin parhaiten sopii: esimerkiksi sosiaali- ja terveysasioissa Päijät-Häme. Maankäytöstä vastaavan ympäristöministeriön mukaan Iitti kuitenkin suuntautuu selvästi Kymenlaaksoon ja Kouvolan seutuun, ja näin ollen Valtioneuvosto epäsi iittiläisten toiveen. Toukokuussa 2016 valtioneuvosto kuitenkin hyväksyi Iitin siirtymisen Päijät-Hämeen maakuntaan vuoden 2019 alussa.²

Hyyryläinen ja Piispanen tarkastelevat sitä, miten Iitissä on systemaattisesti tukeuduttu omaan paikalliseen identiteettiin näissä hallinnon ristipaineissa. Esimerkiksi vuonna 2012 perustettiin Iitti-säätiö, jonka tarkoitus on paikallisen identiteetin suojaaminen ja säilyttäminen sekä identiteetin ydinkäsitysten uusintaminen tulevaa varten. Lisäksi Iitissä on tukeuduttu kyliin yhteisen kunnallisen identiteetin rakentamisessa ja vahvistamisessa. Kirjoittajien mukaan heidän aineistonsa antaa viitteitä siitä, että Iittiin kunnan ulkopuolelta muuttava identifioituu ennen kaikkea kylään (paikalliseen yhteisöön). Kyliä käyttämällä voidaan myös alun perin muualta tulleet sekä kesäasukkaat vetää mukaa ”iittiläiseen” identiteettiin. Muutoskestävyys lepää yhteisöllisellä perustalla. Kirjoittajien mukaan Iitin tapaustutkimus osoittaa, että identiteetillä ja kulttuurillisilla arvoilla on suuri merkitys, kun paikalliset toimijat ratkaisevat suhtautumisensa muutokseen ja hahmottelevat tulevaa.

Ilkka Luoto ja Tankar aluetieteellisenä laboratoriona

Ilkka Luodon artikkelissa tarkastellaan meille kaikille radion merisääksauksesta nimenä tuttua Tankaria – suomenkieliseltä nimeltään Tankokaria. Kyseessä on pieni majakkasaari Kokkolan edustalla, parikymmentä kilometriä merelle päin. Saari on suhteellisen eristynyt ja hankalasti tavoitettava paikka. Hallinnollisesti saarta on viimeisen sadan vuoden aikana palloeltu kädestä käteen. Viime vuosisadan alussa Tankar oli osa Kokkolan maalaiskuntaa (eli Kaarlelaa). Vuonna 1932 perustettiin Öjan kunta, johon Tankar kuului. Vuonna 1969 Öja liitettiin Kaarlelaan ja vuonna 1977 Kaarlelan liitoksen myötä Kokkolan kaupunkiin.

Kirjoittajalle Tankar on ”eräänlainen aluetieteellisen havainnoinnin mahdollistava laboratorio” (s. 79). Siellä voidaan havainnoida hyvin monenlaisia asioita ja ilmiöitä: esimerkiksi ylipaikallisia rihmastoja, ihmisen teknologiaa luontoa (meri ja merellisyys) kesyttämässä, paikan tekemistä ja näkemistä, hallinnollisia muutoksia, yhteisöllisen elämän verkostoja, paikallista kulttuuriperintöä ja sen esittämisen tapoja, paikan tunnettuutta ja markkinointiviestintää, tunteiden sijainnillisia kiinnikkeitä sekä paikkatunnetta ja *paikan henkeä* (*genius loci*). Edellä mainitut asiat kirjoittaja tiivistää neljään näkökulmaan: paikkaperusteista

² Iitti. Wikipedia-artikkeli (URL <https://fi.wikipedia.org/wiki/Iitti>, luettu 5.10.2016).

ajattelua voidaan tarkastella teknologian, hallinnon, kertomuksen ja tunteen näkökulmista. Artikkelissa käsiteltyjen aiheiden runsaudesta seuraa, että kirjoittaja tulee pareminkin todentaneeksi, että kaikkia edellä mainittuja seikkoja voidaan havainnoida Tankarissa kuin analysoineeksi saati selittäneeksi niitä ja niiden merkitystä.

Pirkko Lindberg ja Terttu Kortelainen kartoittavat kirjastolaitosta kuntaliitoksissa

K Vuoden 2013 alussa Oulun seudulla toteutettiin iso kuntaliitos. Tuolloin Oulu, Oulunsalo, Haukipudas, Kiiminki, Yli-Kiiminki ja Yli-Ii yhtyivät samaksi kunnaksi (Oulun kaupunki). Samaan aikaa sattui myös talouden lama ja IT-alan irtisanomisaalto, joka kohteli kovin kourin entistä Nokian valta-aluetta. Pirkko Lindberg ja Terttu Kortelainen kartoittavat sitä, miten kuntaliitos vaikutti alueen kirjastopalveluihin. Vertailukohtana käytetään Tanskan massiivisen kuntaliitoksen vaikutusta sikäläiseen kirjastolaitokseen. Tanskassa 271 kuntaa yhdistyivät 98 kunnaksi vuonna 2007. Seurauksena kirjastojen palvelupisteiden määrä supistui kahdella viidesosalla, yhteenlaskettu aukioloaika supistui yksitoista prosenttia, henkilökunnan määrä väheni neljätoista prosenttia ja kustannukset laskivat kymmenen prosenttia. Suomessa kirjastot ovat olleet yhteistoiminnassa jo pitkään sekä keskenään että esimerkiksi oppilaitosten kanssa. Näin toimintaa on jo tehostettu ja säästöjä on saatu aikaan.

Kirjoittajien mukaan Oulussa ei ole käynyt kuten Tanskassa. Oulussa lähikirjastojen ja palvelupisteiden verkko ei ole merkittävästi harventunut. Toisaalta Oulussa tavoitteena on ollut säilyttää jopa kaikki kirjastot nykyisillä alueillaan. Niiden paikallinen merkitys on siis tunnustettu sekä hallinnossa että asukkaiden taholla. Meneillään olevat kireän talouden vuodet tulevat kuitenkin aiheuttamaan kirjastoverkolle ja -laitokselle haasteita, joiden lopputulosta ei vielä tiedetä. Kaikkiaan Oulun kuntaliitos on ajallisesti niin läheinen tapahtuma, että kirjoittajien mukaan sen kaikki vaikutukset alueen kirjastolaitokselle eivät vielä ole havaittavissa.

Janne Vilkkuna ja kuntaliitoksen seuraukset paikallismuseoille

Janne Vilkkuna tarkastelee tekstissään ennen kaikkea sitä, mitä kuntaliitoksen seurauksena tapahtuu paikallismuseoille. Tarkastelunsa hän pohjaa kokemuksiin Kokkolan, Kouvolan, Hämeenlinnan, Joensuun, Salon ja Äänekosken kuntaliitoksista. Vilkkuna perustelee paikallismuseoiden tärkeyttä sillä, että niiden perustaminen kytkeytyi Suomen Venäjään liittämisestä alkaneeseen kansalliseen ylösrakennukseen, jonka yksi ilmenemismuoto oli kotiseututyö. Oman kielen lisäksi kansakunta tarvitsi myös oman mielen, jonka keskeinen rakennusaines oli yhteinen menneisyys. Ensimmäinen paikallismuseo eli ”maaseutumuseo” perustettiin Raaheen vuonna 1862. Kotiseututyö alkoi järjestäytyä vuonna 1894, kun Lohjalle perustettiin maamme ensimmäinen kotiseutuyhdistys. Vuonna 1919 kotiseutuaktivitit esittivät, että jokaiseen kuntaan on saatava kotiseutumuseo: tämä tavoite alkoi täyttyä 1950-luvulla. Vuonna 2011 toimeenpannun kyselyn tulos oli, että maassamme oli 730 ei-ammattilisesti hoidettua paikallismuseota. Ammatillisesti hoidettuja museoita oli 160.

Esiteltyjen kuntaliitosten vaikutukset paikallismuseoihin vaihtelivat. Yhteistä niissä oikeastaan oli vain se, että yleensä kuntaliitoksessa uuden kunnan museotoimi huomaa vastuitensa ja volyyminsa lisääntyneen. Toimintatapoja on monia: museoita saatetaan yhdistellä, pilkkoa, lakkauttaa tai siirtää pois kunnan hoidosta. Vilkkuna pitää paikallisen muistin ja identiteetin säilyttämistä arvona sinänsä ja merkityksellisenä myös koko kansakunnalle. Hän

muistuttaa, että etnisissä sodissa yhtenä strategiana on usein vihollisen kulttuuriperinnön ja -omaisuuden tuhoaminen. Vaikka kirjoittaja ei niin sanallisesti suoraan sanokaan, kirjoituksen konteksti rinnastaa kuitenkin hätkähdyttävästi toisiinsa etnisen sodankäynnin ja kuntaliitoksissa käytävän kamppailun identiteetistä ja hegemoniasta. Villkuna toteaa, että ”Rauhan oloissakin kulttuuriperinnön, esimerkiksi yhteisön identiteetille olennaisten paikannimien ja rakennusten, merkitys ymmärretään valitettavasti vasta, kun kohdetta jo hävitetään” (s. 142).

Niina Koskihaara kylä- ja kotiseutuyhdistysten merkityksestä

Kylä- ja kotiseutuyhdistysten merkitystä paikallisidentiteetin rakentajina ja ylläpitäjinä perkaa artikkelissaan Niina Koskihaara. Kuntaliitokset näyttävät usein aktivoineen paikallistason organisaatioita toimimaan paikallisuuden puolesta. Kirjoittaja antaa tästä esimerkkejä. Hän toteaa myös, että kuntaliitoksissa ei ole kyse paikkojen fyysisestä menettämisestä, vaan kuntaan liittyvien symbolien menettämisestä. Nämä menetetetyt symbolit ovat hyvin usein oma vaakuna, viiri ja perinteinen nimistö, kärjessä kunnan nimi ja sitä seuraten vaikkapa katujen ja teiden nimistö. Kuntaliitoksissa yhtyvät kunnat asetetaan vastakkain vähintään näiden symbolien tasolla. Koskihaaran mukaan tämä välttämättä poliittisoi tilanteen. Kunta on asukkailleen muutakin kuin hallintorakenne. Se on mentaalinen paikka täynnä tapoja, kokemuksia ja muistoja. Ne eivät häviä, tuhoudu tai pyyhkiydy pois hallintorakennetta muutettaessa tai kunnan rajoja siirrettäessä.

Heikki Uimonen ja Kemu ry

Heikki Uimosen tarkastelussa on Vaasan läänin kehittyvän musiikin yhdistys, Kemu ry ja erityisesti se, miten alun perin paikallisiin tarpeisiin perustetun kulttuurialan yhdistyksen oli mahdollista laajentua alueelliseksi, kansalliseksi ja kansainväliseksi musiikkialan ja muun kulttuuritoiminnan vaikuttajaksi. Tarinan selkärankana voidaan pitää Seinäjoen – tai paremminkin väittäisin Törnävän³ – Provinssirock-tapahtuman syntyä ja nousua, ajallisesti ilmaistuna 1970-luvun lopulta 1990-luvun alkuvuosiin ulottuvaa ajanjaksoa. Tässä kontekstissa kirjoittaja muotoilee keskeisiksi, vastausta vaativiksi kysymyksiksi seuraavat: Kuinka Kemun toiminta Seinäjoella vaikutti paikalliseen musiikkikulttuuriin ja musiikin tarjontaan? Kuinka elävän musiikin puolustamisen aate (elmu-aate) tuli esiin ja vaikutti 1970- ja 1980-lukujen käytännöissä? Miten Kemu verkostoitui ajan poliittiseen ja kulttuurielämään, miten suhde rakentui ja muuttui? Miten poliittishallinnolliset rakenteet muovasivat Kemun toimintaa? Miten Kemusta ja sen seuraajasta Selmusta (Seinäjoen elävän musiikin yhdistys ry) tuli alallaan valtakunnallinen ja kansainvälinen toimija? Taitavasti ja yksityiskohtaisesti kirjoittaja kontekstualisoi käsittelemänsä ilmiön ajan suurempaan kehukseen. Kysymyksiä ja tarkastelukulmia on niin runsaasti, että aiheessa olisi aineksia artikkelia laajempaan esitykseen.

3 Väite perustuu omakohtaisiin kokemuksiini sekä havaintoihini tuttavapiiristäni. 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa Seinäjoki oli meille aivan yhdenmukainen paikka. Sen sijaan Törnävä, jossa Provinssirock järjestettiin, oli omasta kokemuksesta tuttu telttamajoituksineen ja uimisineen alueen läpi virtaavassa joessa. Kuten Provinssirock assosioituu Törnävään samoin Ruisrock assosioituu Ruissaloon, ei Turun kaupunkiin ja ÄMY Kaupunginpuistoon, ei niinkään itse kaupunkiin. Kuten Aki Sirkesalokin on tekstittänyt käännöksessään Van Morrisonin kappaleesta *Brown Eyed Girl* (Sirkesalolla *Punatukkainen*): ”Mukava muisto, kesä ja kaupunginpuisto, Amy-festivaalit, rock, rauha, rakkaus”. Kappaleessa mainitaan myös toinen paikka – ”aamu Aulangolla”. Sen sijaan näiden paikkojen suurempaa kontekstia – Hämeenlinnan kaupunkia – ei mainita lainkaan. Joko se on irrelevantti seikka tai itsestäänselvyys. Veikkaan ensimmäistä vaihtoehtoa.

Minna Mäkinen ja Jorma Wilmi pienen ja suuren kuntaliitoksesta

K Minna Mäkinen ja Jorma Wilmi tarkastelevat kuntaliitosta, jossa vahvasti omaleimainen pieni kunta (3 000 asukasta) liittyi yli kaksikymmentä kertaa väekkäämpään (70 000 asukasta) kaupunkiin. Kyseessä on Säynätsalon ja Jyväskylän kuntaliitos vuonna 1993. Säynätsalo on saari – itse asiassa kolme saarta – Päijänteen pohjoisrannalla. Säynätsalon tarina alkoi 1800-luvun lopulla, kun jyväskyläläinen kauppias osti asumattoman saaren ja perusti sinne ensin sahan ja myöhemmin vaneritehtaan. Saarelle syntyi tyyppillinen suljettu ja sisäänpäin kääntynyt, hierarkkinen tehdasyhdyskunta, jossa koko elämä jäsenyi tehtaan ympärille. Sulkeutuneisuutta korosti vielä se, että kukin Säynätsalon kolmesta saaresta muodosti oman yhteisönsä. Saarten välille rakennettiin sillat vasta vuonna 1948 ja 1957.

Kunta itsenäistyi vuonna 1924, mutta tehdas hallitsi sen kunnalliselämää. Tultaessa 1970-luvulle tehtaan kiinnostus kunnan asioihin alkoi laimeta ja 1980-luvun alkupuolelta lähtien tehdas luopui maaomistuksistaan. Tällöin kuntaan alkoi muuttaa ihmisiä myös tehtaan ulkopuolelta. Kun vaneriteollisuus 1990-luvun alun lamassa joutui vaikeuksiin, oli edessä joko kuntaliitos Jyväskylään ja tehtaan toiminnan jatkuminen tai itsenäisenä pysyminen ja tehtaan lopetus. Lähes kolme neljästä asiasta äänestäneestä kannatti kuntaliitosta. Näyttää siltä, että tehtaan lakkauttaminen olisi ollut suurempi uhka säynätsalolaisuudelle kuin liittyminen Jyväskylään.

Kuntaliitos herätti tavanomaista huolta ja pelkoa. Huolestuttiin paikallisten palveluiden saatavuudesta ja riittävydestä. Huolestuttiin asuinympäristön kohtalosta: mikä olisi lopputulos, kun kaupunki pääsisi kaavoittamaan luonnonläheistä ja väljää ”saarivaltakuntaa”? Uhkasiko kerrostalojen nousu ja avointen rantojen menetys? Lisäksi kannettiin huolta siitä, että päätösvalta jokapäiväiseen elämään vaikuttavista asioista etäännyisi kauas kaupunkiin. Pelätyt asiat eivät kuitenkaan näytä täysin toteutuneen. Jos vaikka omien asioiden hoito vaatiikin matkustamista Jyväskylän keskustaan, on saamapuolella esimerkiksi nykyisen ”paratiisisaarten” tai ”Jyväskylän Kauniaisten” arvostuksen nousu asuinalueena. Tilanne ei liene niin hyvä kuin voisi olla, mutta ei myöskään niin paha, kuin voisi kuvitella: asiat näyttävät olevan siedettävällä tolalla. Kirjoittajat arvelevat kuitenkin, että haikailu itsenäisen Säynätsalon perään sammuu vasta sitten, kun viimeinenkin sen kokenut siirtyy manan majoille.

Katja Rinne-Koski ja kesämökkiläiset

Suomea on joskus luonnehdittu kesämökkien luvatuksi maaksi. Vapaa-ajan asukkaat ovat monelle kunnalle merkittävä asukasjoukko, jolla kuitenkin ei ole poliittista osallistumisvaltaa. Katja Rinne-Koski kartoittaa omassa artikkelissaan sitä, miten kuntalaisuus jäsenyytään vapaa-ajan asukkaiden puhetoissa. Välineenä on eteläpohjalainen Kuortaneen kunta, jonka kesämökkeistyminen alkoi – monen muun kunnan tapaan – 1960-luvulla. Kuortaneelle on määrä rakentua Puutarhakylä, josta tontin varanneita kesäasukkaiksi aikovia on haastateltu. Heidän keskuudessaan Kuortaneesta mökkikuntana puhuttiin kolmella tavalla: asukkaan omia odotuksia korostaen, toiminnallista kuntalaisuutta korostaen ja Puutarhakylän kunnalle tarjoamia mahdollisuuksia esiintuoden.

Omia odotuksia korostavassa puhunnassa odotukset liittyivät ennen kaikkea vapaa-ajan asumisen edellytyksiin: Puutarhakylän infrastruktuuriin, kunnan palveluihin ja paikallisten aktiivisuuteen ottaa kesäasukkaat huomioon. Toiminnallisen kuntalaisuuden puhunnassa

huomio kiinnittyi osallistumiseen ja aloitteellisuuteen. Osallisuuteen sisältyi sekä paikallisiin tapahtumiin osallistuminen että myös oman osaamisen siirtäminen mökkikuntaan, vaikkapa harrastustoimintaa vetämällä tai satunnaisia palkkatöitä kunnassa tekemällä. Mahdollisuuspuhunta painotti ennen kaikkea niitä kunnalle koituvia taloudellisia mahdollisuuksia, joita Puutarhakylän asukkaiden lisäämä kulutus ja palveluiden käyttö toisi tullessaan.

Sulevi Riukulehto ja Timo Suutari: kunta vai kotiseutu?

Kirjan viimeisessä artikkelissa Sulevi Riukulehto ja Timo Suutari käsittelevät kuntaa ja kotiseutukokemusta. Kirjoittajat arvostelevat tapaa, jolla käsitteen *kunta* alaa on laajennettu. Poliittis-hallinnollisen rakenteen lisäksi se on alettu nähdä myös esimerkiksi yhteisönä. Kirjoittajien mukaan kunta on edelleen paras käsittää puhtaana poliittis-hallinnollisena toimijana. Kunnassa asuvien identiteettiä tai yhteisöllisyyttä voidaan parhaiten lähestyä käsitteellä *kotiseutu* eli paikkana, jossa ihminen kokee ympäristönsä itselleen läheiseksi, kotoiseksi. Kunta – yleisenä nimisanana, minä tahansa kuntana – tulee kotikunnaksi sen kautta, että asutaan jossakin tietystä ja tietyn nimisessä kunnassa: tällöin termi kuvaa vain asumisen poliittis-hallinnollista paikkaa. Sen sijaan *kotiseutu* määrittäytyä ja muodostuu kokemusperäisesti.

Eri ihmiset kokevat ja muodostavat oman kotiseutunsa hyvin eri tavoin. Periaatteessa käsitykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: yksipaikkaisiin, monipaikkaisiin ja paikasta riippumattomiin kotiseutuihin. Yksipaikkainen kotiseutu ankuroituu lujasti yhteen paikkaan. Kirjoittajien mukaan se on ominainen agraariselle elämäntavalle. Monipaikkaisuus puolestaan tarkoittaa sitä, että osia kotiseudusta voi sijaita eri maantieteellisissä paikoissa: siihen voi samaan aikaan kuulua esimerkiksi asuinpaikka ja mökkipaikka tai vaikkapa kokijalle merkityksellinen mikä muu paikka tahansa. Monipaikkainen kotiseututunne lienee yhteydessä moderniin maailmaan ja sen teknisiin keksintöihin, jotka mahdollistavat matkustamisen ja oleskelun useassa paikassa suhteellisen lyhyen ajan kuluessa. Kotiseutu voi myös olla paikasta riippumaton: esimerkiksi kirjailija voisi hyvin määritellä kotiseudukseen äidinkielen tai älykkö taiteen tai filosofian tai nörtti virtuaalisen maailman, internetin.

Kirjoittajat korostavat, että ihmisen paikkaan kiinnittymistä tarkasteltaessa tutkijoilla on ollut taipumus ylikorostaa poliittis-hallinnollisten rakenteiden merkitystä. He painottavat, että kunta ja kotiseutu ovat eri asioita. Kunnalla ei myöskään ole erityisasemaa kotiseudun muodostumisessa. Jo kauan ennen koko kuntaorganisaation tai kansallivaltion keksimistä ihmisellä on ollut kotiseutu. Kunta ei ole ihmisen kotiseudun rakentumisessa välttämätön ainesosa tai työkalu.

Artikkelikokoelmalle ominaiseen tapaan *Kunnat, rajat, kulttuuri* aukeaa monipuolisesti useaan suuntaan. Antoisimmillaan se lienee pienempinä annoksina nautittuna, esimerkiksi osio kerrallaan luettuna. Onnittelut kirjoittajakunnalle ja toimittajalle teoksen saattamisesta maailmaan.